

باسمه تعالی

طرح درس مقطع کارشناسی

اطلاعات درس و رشته:	حقوق بشر در اسلام؛ دو واحد؛ رشته حقوق
اطلاعات کلاس درس:	سه‌شنبه: ۱۹ - ۱۷؛ کلاس B ۳۰۹
راه‌های ارتباطی:	@mh_movahhedi
معرفی استاد:	https://www.mofidu.ac.ir/departments/theology/the-faculty/mohammad-hasan-movahhedi-savoji

۱- شرح درس Lesson Plan

بحث حقوق بشر در دوران معاصر به یکی از اساسی‌ترین موضوعات علوم انسانی و حقوق بین‌الملل تبدیل شده است. با وجود اسناد جهانی مانند اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸) و میثاق‌های بین‌المللی، همواره این پرسش مطرح بوده که آیا دین اسلام نیز اصول مشابهی را ارائه کرده است یا خیر. واقعیت این است که اسلام، قرن‌ها پیش از طرح رسمی «حقوق بشر»، بر ارزش‌های انسانی چون کرامت، آزادی و حق مشارکت در سرنوشت سیاسی و اجتماعی تأکید کرده است.

در اسلام، اصل بنیادین در حقوق بشر، کرامت ذاتی انسان است. قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» (اسراء، ۷۰). این آیه نشان می‌دهد که کرامت، امری خدادادی است و همه انسان‌ها فارغ از دین، نژاد یا جنسیت از آن برخوردارند. این اصل مبنای همه حقوق فردی و اجتماعی در اسلام است.

کرامت ذاتی به این معناست که هیچ‌کس حق ندارد انسان دیگر را تحقیر کند یا او را صرفاً وسیله‌ای برای منافع خود قرار دهد. در حقوق بشر معاصر نیز همین اصل در ماده اول اعلامیه جهانی حقوق بشر تکرار شده است که همه انسان‌ها آزاد و برابر در کرامت و حقوق زاده می‌شوند.

یکی دیگر از حقوق اساسی در اندیشه اسلامی، حق تعیین سرنوشت است. اسلام با پذیرش اختیار و آزادی انسان، به او این امکان را داده که مسیر زندگی فردی و اجتماعی خود را انتخاب کند. آیه شورا «وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ» (شوری، ۳۸) بیانگر آن است که اداره جامعه باید با مشورت و مشارکت مردم باشد. پیامبر اکرم (ص) در تشکیل حکومت مدینه، بر پایه بیعت مردم عمل کردند؛ بیعتی که بدون مشارکت و رضایت عمومی بی‌معنا بود. از طرف دیگر اگر انسان آزاد آفریده شده، نمی‌توان او را مجبور به پذیرش سرنوشت خاصی کرد. بنابراین، مردم در اسلام حق دارند حاکمان خود را انتخاب کرده یا در صورت انحراف آنان، به تغییر نظام سیاسی اقدام نمایند.

آزادی بیان در اسلام نیز نه تنها حق، بلکه یک وظیفه اجتماعی نیز هست. قرآن کریم بارها بر حق انسان‌ها در اظهار نظر تأکید کرده و حتی در ماجرای گفت‌وگوهای انبیاء با مخالفان، فضای بحث آزاد را به رسمیت شناخته است. سنت پیامبر (ص) نیز نشان می‌دهد که ایشان حتی مخالفان خود را از بیان دیدگاه‌هایشان منع نمی‌کردند. امام علی (ع) نیز در دوران خلافت خود، به آزادی انتقاد از حکومت احترام می‌گذاشت و به والیان سفارش می‌کرد که از مشورت و شنیدن سخن مردم روی‌گردان نباشند.

این سه حق (کرامت، تعیین سرنوشت، آزادی بیان) در حقیقت به یکدیگر وابسته‌اند: کرامت ذاتی، پایه‌ای است که همه حقوق بر آن استوار می‌شود. حق تعیین سرنوشت، تجلی کرامت در سطح اجتماعی و سیاسی است. و آزادی بیان، ابزار تحقق هر دو اصل دیگر است؛ زیرا بدون آزادی اندیشه و بیان، انتخاب آگاهانه و مشارکت واقعی امکان‌پذیر نخواهد بود. در دنیای امروز که مسأله حقوق بشر یکی از چالش‌های اصلی میان جوامع است، بازخوانی دیدگاه اسلام در این زمینه اهمیت ویژه‌ای دارد. اسلام نشان می‌دهد که کرامت، آزادی و حق تعیین سرنوشت، ارزش‌های جهانی‌اند و هیچ تعارضی

ذاتی میان دین و حقوق بشر وجود ندارد. بلکه برعکس، دین می‌تواند پشتوانه‌ای اخلاقی و معنوی برای تحقق واقعی این حقوق بلکه مکمل و تعالی‌بخش آن باشد.

۲- منابع درسی Course Materials

الف) منابع اصلی

۱. بخش‌هایی از کتاب: مناسبات انسانی در قرآن

۲. مطالب کلاسی

ب) منابع برای مطالعه بیشتر

۱. منتظری، حسین‌علی، رساله حقوق، تهران، نشر سرایی، چاپ هشتم، ۱۳۹۵
۲. جعفری، محمدتقی، حقوق جسمانی بشر، تهران، دفتر خدمات حقوق بین‌الملل، آخرین سال انتشار
۳. جوادی آملی، عبدالله، فلسفه حقوق بشر، تهران، نشر اسراء، آخرین سال انتشار
۴. دانش پژوه، مصطفی، فلسفه حقوق، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، آخرین سال انتشار
۵. عمیدزنجانی، عباسعلی، مبانی حقوق بشر در اسلام و دنیای معاصر، تهران، نشر مجد، آخرین سال انتشار
۶. کریمی نیا، محمدمهدی، حقوق بشر و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران، جلوه کمال، آخرین سال انتشار
۷. مصباح یزدی، محمدتقی، نگاهی گذرا به حقوق بشر از دیدگاه اسلام، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، آخرین سال انتشار
۸. موسی‌زاده، ابراهیم، حقوق بشر در اسلام، تهران، انتشارات خرسندی، آخرین سال انتشار
۹. مقالات علمی معتبر مرتبط با سرفصل درس در مجلات حقوقی داخلی و خارجی

۳- تکالیف و نظام ارزشیابی Assignments & Assessment

الف. شرایط حضور

۱. دانشجو بیش از سه جلسه حق غیبت ندارد؛ و بیش از آن، هرچند موجه باشد موجب حذف دانشجو از درس خواهد شد.
۲. دانشجو موظف است رأس ساعت در کلاس حضور داشته باشد؛ در صورت تأخیر کمتر از بیست دقیقه، یک تأخیر، بیش از بیست دقیقه دو تأخیر، و بیش از چهل دقیقه غیبت محاسبه خواهد شد. هر سه تأخیر غیر متناوب نیز یک غیبت به‌شمار می‌آید. بر خروج از کلاس در میان زمان آن نیز همین حکم جاری می‌شود.

ب. چگونگی ارزشیابی

۱. ارزش‌یابی‌های مستمر نظیر توجه و مشارکت در کلاس و رعایت نظم، امتحانات کوئیز و سؤالات شفاهی از جلسات حاضر و گذشته (بدون اطلاع قبلی): ۴ نمره یا بیست درصد
۲. امتحان میان‌ترم در زمان اعلامی: ۳ نمره یا پانزده درصد
۳. امتحان پایان ترم: ۱۳ نمره یا شصت و پنج درصد

۴- زمان‌بندی حدودی جلسات Session Scheduling

- جلسه اول: معرفی درس و تعریف جایگاه حقوق بشر در آموزه‌های اسلامی
- جلسه دوم: کرامت ذاتی انسان و تفاوت آن با کرامت ارزشی؛ آثار کرامت ذاتی در تشریع و قانون‌گذاری
- جلسه سوم و چهارم: ادله دینی کرامت ذاتی انسان
- جلسه پنجم: رابطه کرامت و انحطاط انسانی؛ تساوی بشر در کرامت ذاتی
- جلسه ششم، هفتم و هشتم: حق حیات در آموزه‌های اسلامی و اسناد حقوق بشر
- جلسه نهم: حق بر آزادی عقیده و بیان در آموزه‌های اسلامی و اسناد حقوق بشر
- جلسه دهم: چالش‌های آزادی بیان؛ ارتداد، کتب ضاله
- جلسه یازدهم و دوازدهم: حق تعیین سرنوشت در آموزه‌های دینی و اسناد حقوق بشر
- جلسه سیزدهم: صلح و جهاد از منظر قرآن و اسناد حقوق بشر
- جلسه چهاردهم: بررسی آیه ۲۹ سوره توبه
- جلسه پانزدهم: توافق و تعاون با اقلیت‌های دینی در آموزه‌های اسلامی
- جلسه شانزدهم: اعلامیه جهانی حقوق بشر در بوته نقد